

endast nedre delen av huvudstaven. Avståndet till följande runa visar, att r. 16 har haft bistavar till höger om huvudstaven. 17 **n** har förlorat nedre delen av huvudstaven och en stor del av bistaven till höger om huvudstaven. Före 18 **n** finnas i fragmentets kant inga spår av någon runa eller något sk. Runföljden 18–21 **nrfa** är fullt tydlig; runorna ha endast förlorat korta stycken av huvudstavarnas nedersta delar. 22 **k** är ej stunget. 26 **n** har förlorat nedre delen av huvudstaven. Runföljden 27–29 **ris** står på det fragment, som saknar passning med de övriga. Det förefaller mindre rimligt att läsa runföljden i omvänd ordning (**sri**). 27 **r** har förlorat toppen. 28 **i** är ej stunget. Sk finns ej efter 29 **s**.

Runstenen från Äs har rests till minne av en man med namnet *Stæinbiorn*. Detta namn har hittills påträffats på tre uppländska runstenar, nämligen U 646 (**stainbiurn**), 780 (**stenbyrn**), 917 (**stinbiarn**); dessutom torde den skadade runföljden ...**inbiorn** på U 632 åsyfta detta namn. I sörmäländska runinskrifter från 1000-talet är det belagt två gånger: Sö 218 (**stainbiar[n]**), 236 (**stenbiarna**); slutligen förekommer namnet på en västgötsk runsten: Vg 105 (**stinbiurn**).¹ Under medeltiden är namnet vanligt i Sverige och Norge men har på Island »tidigt gått ur bruk» (Lind, *Norsk-isländska dopnamn*).

På grund av stenens fragmentariska tillstånd kan inskriftens senare del, runföljderna 18–29, ej tolkas. Tänkbart är, att **nrfa** återger ordet *arfi* (m. ack. *arfa*) 'arvinge' och att **ris** utgör början av verbet *rista*. Vs 21 skulle i så fall ha varit signerad, vilket med hänsyn till att ristningen har utförts av en framstående runmästare förefaller sannolikt. **ris** kan naturligtvis också vara slutet av ett namn, t. ex. *Poris* (gen.).

22. Ulvsta, Haraker sn. Nu vid Svanå bruk.

Pl. 21.

Litteratur: L 1004. Ransakningarna 1667–84 (tryckt i VFÅ 17, 1928, s. 9 och i Ransakningar efter antikviteter bd 1, h. 1, 1960, s. 131); O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 2, s. 29; O. Grau, Beskrifning öfver Wästmanland (1754), s. 308 (nytrycken 1904, s. 235 och s. 175); E. Tuneld, Geografi öfver Konungariket Sverige, 8. uppl. (1828), s. 185; J. G. Liljegren, Runlära (1832), s. 110; C. M. Södergrén, De paroecia Haraker (diss. 1833), s. 3 f.; W. Tham, Beskrifning öfver Sveriges rike 1: 2 (1849), s. 120; Försök till Antiquarisk-Topografisk Beskrifning öfver Siende, Norrbo och Öfver-Tjurbo Härad, s. 48 (ATA); R. Dybeck, Antiquarisk berättelse för år 1859 (ATA), s. 13; O. F. Kugelberg, Några ord till upplysning om bladet »Skultuna» (1862), s. 31; H. Hofberg, Westmanlands Fornlemningar och Minnesmärken 2, 1871, s. 108 (ATA; tryckt i VFÅ 3, 1884, s. 25); L. Ersson, Fornminnen inom Wästmanland (ATA); Vestmanlands läns kalender 1881, s. 262; E. Brate, Anteckningar 1898 (ATA), Svenska runristare (1925), s. 127; E. Berg, Skrivelse till Riksantikvariens den 21/5 1922 (ATA); VHAA:s förvaltningsutskotts protokoll den 12/6 1922, § 73 (ATA); A. Ruprecht, Die ausgehende Wikingerzeit im Lichte der Runeninschriften (1958), s. 53, 161 f.

Äldre avbildningar: Hofberg, teckning i a. a.; Brate, foto 1898.

Runstenen står på en gräsplan 20 m NV om Svanå norra flygelbyggnad, 2 m Ö om landsvägen Svanå-Fläckebo.

Den äldsta kända uppgiften om Vs 22 finns i *Ransakningarna*, där Hans Spaak (den 11 maj 1682) under Harakers socken lämnar följande uppgift: »wedh Vlfsta ängegrinden, står 1 lijten Runsteen». — Celsius (16 juni 1726): »Ålfstad i Haraker sn» (L 1004: »Ulstad»). — Grau (1754): »Wid Ulfwesta här i socknen är en Runsten.»

Senare flyttades stenen från Ulvsta till Svanå och restes i en skogsbacke N om herrgården. I Tunelds *Geografi* (1828) läses: »Vid Svanå finnes en Runsten, som för flera år sedan blifvit hitflyttad från Ulfstadsby i samma S.» (Det är denna plats, som är utmärkt på Geologiska kartbladet »Skultuna».)

På grund av att Vs 22 hade flyttats från sin ursprungliga plats vid Ulvsta, kunde Dybeck ej finna stenen vid sin antikvariska forskningsresa år 1859. Dybeck antecknade, att »stenen vid Ulstad i Haraker (L. 1004

¹ De uppgifter om namnets förekomst, som lämnas i *Södermanlands runinskrifter* (t. ex. Sö 218) och i *Upplands runinskrifter* äro sålunda nu föråldrade.

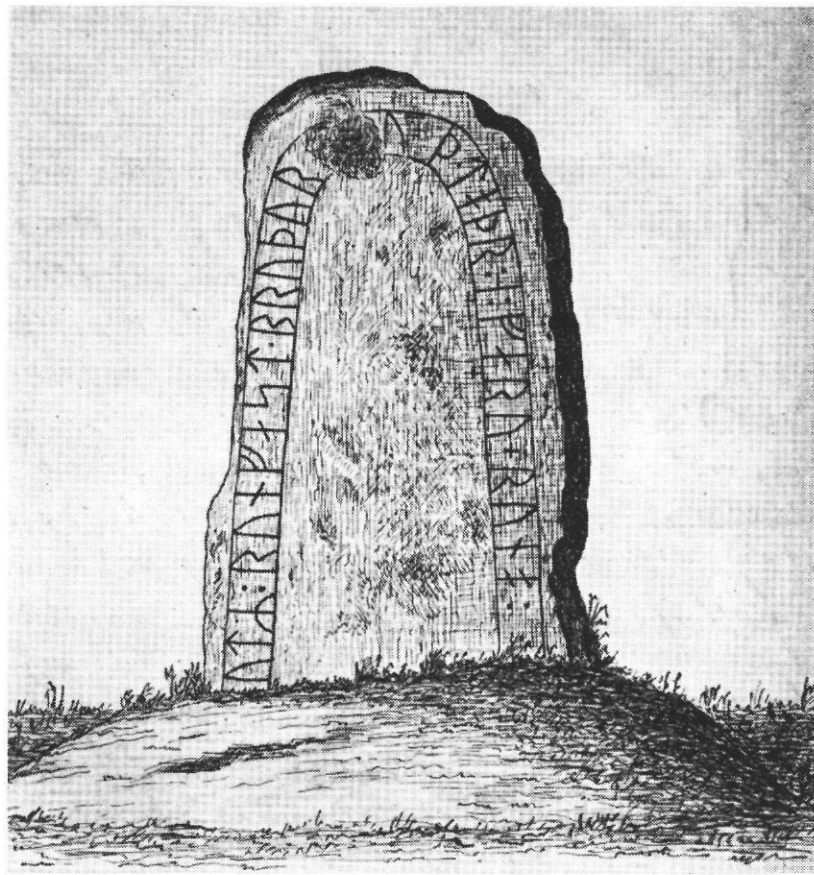

Fig. 36. Vs 22. Ulvsta, Harakers sn. Efter teckning av H. Hofberg.

saknas.» — I beskrivningen till Geologiska kartbladet »Skultuna» (1862) uppges, att »en ganska stor» runsten, står »norr intill Svanå»; stenen skall vara »ditflyttad från Hagby i samma socken». (Hagby ligger 2 km NV om Ulvsta.)

Hofberg lämnar i *Westmanlands Fornlemningar och Minnesmärken* 1871 följande uppgift om Vs 22: »Vid Svanå bruk, omkring tre hundra famnar från herrgårdsbyggnaden och ungefär tjugu famnar öster om vägen, står på en liten af jord och sten formad kulle en runsten ... hitförd från Ulfvesta i denna socken.»

År 1922 dryftades på orten i samråd med Vitterhetsakademien möjligheten att flytta Vs 22 tillbaka till lämplig plats vid Ulvsta. Någon flyttning blev emellertid ej av. Vid runinskriftsinventeringen 1947 stod stenen fortfarande 250 m NV om Svanå herrgård, 25 m VSV om landsvägen Svanå–Fläckebo k:a. År 1959 flyttades stenen närmare herrgården och restes på sin nuvarande plats.

Grå granit. Höjd 1 m, bredd (nedtill) 0,65 m. Stenens nedre del saknas; ursprungligen har stenen varit avsevärt högre. Ristningen är djup och tydlig. Linjerna äro jämnt och vackert ristade, mjukt rundade.

Inskrift:

... + **ytr** : **runfast** • **brupur** + **sin** : **hn** : **topr** : **i** : **faru** + **runo** : ... **trka**
 5 10 15 20 25 30 35

... æftiR Runfast, broður sinn. Hann (varð) dauðr i faru ... drængia.

»... efter Runfast, sin broder. Han blev död på utfärd ... (den bäste av) unga män(?)»

Till läsningen: Sk före 1 **y** står alldeles i stenens nuvarande nedre vänstra kant. Detta sk har, i likhet med sk efter 16 **r** och 29 **u**, formen av ett litet kors. 1 **y** är tydligt stunget. Sk efter 3 **r** består av två punkter. Samma utseende ha sk efter 18 **n**, 20 **n**, 24 **r**, 25 **i** och 33 **o**. 5 **u** är ej stunget. 6 **n** står i kanten av en djup flagring; runan är tydlig. 9 **s** är mindre än inskriftens övriga runor; den når ingen av ramlinjerna. Sk efter 10 **t** består av endast en punkt. Före 17 **si** finns i slingans nedre del två linjer, huggna i vinkel mot varandra. Dessa linjer bero på felristning (jfr Vs 27, s. 82): ristaren har misslyckats med en **s**-runa och därför avbrutit

huggningen. Han rättar sig på så sätt, att han hugger en ny **s**-runa omedelbart efter den misslyckade och sammanbinder den nya **s**-runan med den följande **i**-runan till en binderuna **si**. Detta torde visa, att ristaren på förhand har skisserat sin inskrift så noggrant, att han efter sin felhuggning måste inspara det förlorade utrymmet genom att rista följande runa som binderuna. 19 **h** och 20 **n** äro säkra. 22 **o** har dubbelsidiga, snett upp åt höger riktade bistavar. Samma form har inskriftens andra bevarade **o**-runa (33 **o**). 25 **i** är ej stunget, ej heller 31 **u**. Omedelbart efter sk efter 33 **o** är stenen avslagen, men båda punkterna äro ännu tydliga. Runföljden 34–37 står inne på stenen, på rundjurets bog. Av runan 34 återstå övre delen av huvudstaven och högra bistaven. Efter 37 **a** har ristningsytan flagrat; där finns intet spår av sk.

Celsius (1726): ... + **ytr** : **runfast** · **brupur** × **sin** : **hn** : **toþr** : **i** : **faru** + **runo** : ... — Hofberg: ... **utr** : **runfast** · **brupur** ... **up** · **toþr** : **i** : **faru** + **runo** : — Brates läsning överensstämmer med min.

Vs 22 är alltså rest efter Runfast av hans broder. *Runfastr* har tydligen varit ett sällsynt namn. Det förekommer i våra runinskrifter ytterligare endast två gånger, nämligen på U 1041 och 1135. I medeltida källor finnas några enstaka belägg på namnet.

Inskriftens början och stora delar av dess slut ha gått förlorade. Någon rekonstruktion av inskriften i dess helhet är, på grund av det förlorade partiets omfattning, tyvärr ej möjlig.

Brate föreslår (i *Svenska runristare*) följande tolkning av inskriftens slut: »Han (blev) död på färd (på) Runö — (den bäste av?) kämpar.» Om Brates uppfattning, att runföljden **runo** skulle »beteckna Runö i Rigaviken», skriver Ruprecht (a. a. s. 161): »Die Inschrift wäre ein hochinteressantes Zeugnis über die Fahrten nach Baltikum, wenn sich diese Lesung ... als richtig erweisen sollte.»

Det är emellertid knappast troligt, att **hn** : **toþr** : **i** : **faru** + **runo** : skall tolkas så som Brate föreslår. Vad ristaren kan ha åsyftat med runföljden **runo** är, på grund av att inskriften är defekt, ej möjligt att avgöra. Det bör anmärkas, att **runo** icke kan tolkas som 'runor'; *Litli*, som utan tvivel har ristat Vs 22, har nämligen i sina signerade inskrifter formen **runia**. Möjligt är, att runföljden åsyftar kvinnonamnet *Runa*.

Det originella uttrycket **hn** : **toþr** : **i** : **faru** + återfinns ordagrant på den av *Litli* signerade Vs 27; se nedan s. 83. — Om *Litli* se Vs 20. — Runföljden 34–37 **trka** återger möjligen, som redan Brate har föreslagit, *drængia* (pl. gen. av *drængr* m.). Ordet förekommer också på Vs 3 (**tereka**, *drængia*, pl. ack.).

23. Gussjö, Fläckebo sn.

Pl. 20–21.

Litteratur: L 1007. Ransakningarna 1667–84 (tryckt i VFÅ 17, 1928, s. 9, 22 och i Ransakningar efter antikviteter, bd 1, h. 1, 1960, s. 120, 131); O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 651, 2, s. 21; O. Grau, Beskrifning Öfver Wästmanland (1754), s. 310 (nytrycken 1904, s. 237, s. 178); E. Tuneld, Geografi öfver Konungariket Sverige, 8. uppl. (1828), s. 181; W. Tham, Beskrifning öfver Sveriges rike 1: 2 (1849), s. 121; Försök till Antiquarisk-Topografisk Beskrifning öfver Siende, Norrbo och Öfver-Tjurbo härader 1850, s. 48 (ATA); R. Dybeck, Antiquarisk berättelse för år 1862 (ATA), Runa (fol.) 2 (1874), s. 24; H. Hofberg, Westmanlands Fornlemningar och Minnesmärken 2, 1871, s. 113 (ATA; tryckt i VFÅ 3, 1884, s. 32), Fornlemningar i Vestmanland (i: Vitterhetsakademiens Månadsblad 1875), s. 110; Vestmanlands läns kalender 1881, s. 250; E. Brate, Anteckningar 1900 (ATA).

Äldre avbildningar: Hofberg, teckning i a. a.; Brate, foto 1900 (ATA).

Runstenen står 150 m SÖ om den sydöstligaste gården i Gussjö by, vid norra kanten av landsvägen Gussjö–Smedsbro. Platsen, som av allt att döma är runstenens ursprungliga plats, har utmärkts på Geologiska kartbladet »Sala».

Den äldsta kända uppgiften om Vs 23 finns i *Ransakningarna*. Kyrkoherden Matthias Muræus i Fläckebo lämnar »den 26 Martij A:o 1667» följande upplysningar om fornminnen i socknen: »Här j Fleckebo Sochn hafuer jagh effter vår höga öfuerhetz Strenga befallning, med flijt ransakat effter Antiquiteter och Monu-menter, dock inga andra finnas här, ähn tvenne Ruunsteenar med Ruunska bookstäfuer på en sijda, hwilka bookstäfuer ähre så förnötte aff watn eller annat, och så mörka att iagh troor ingen skall kunna läsa them.